

САҢА ОЛОХ

Атырдыах ыйын
28 күнэ
оптуорунньук

№ 112-113

(9687-9688)

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

"ШКОЛЬНЫЙ БАЗАР" — 2007

Үөрөх дьыла саҕаланара арыах хонук хаалла. Атырдыах ыйын 27 күнүгэр Чурапчы сэлээннэтигэр Ленин болуоссатыгар "Школьный базар — 2007" ыгытылына. Дьон-сэргэ оҕолорун оскуола, уһуйаанга ылтаары бо-

һуоһуоттарын, балыстарын ба-
тыһылар сыйдыан атыһы-
туууну көрдүлөр-иһиттэлэр,
наадалаах малларын
атыһыластылар. Быйыл

школьной форма килтэрил-
лэи төрөһүттэр номнуо ма-
тырыһаат атыһыһан, бэрил-

либит эс-
киһинэн тик-
тэрэн бүтэр-
биттэр. Били-
тин үгүстэрэ
спортивной
форма, атах
таннаах
көрдүүлэр
эбит.

Атыһыһыт-
тар табаарда-
рын болуос-
сакка хото тэл-
киһиттэр, ким
туохха на-
адыһарын кэ-
бэрэстэ булу-
он сөп. Сыл

луоссаты толору тоҕурусту-
лар. Манна таһыс-сап, үөрөх
тэрилтин арааһа тэрдэһиннэ.
Үгүс дьон оҕолорун илдьэ кэ-
лэн таһастарын кэтэрдэн
көрөн, үөрөх тэрилтин оҕолору-
гар бэйэлэрингэр талларан ыт-
тылар. Төрөһүттэр да, эдэ-
һидэр, убайдар да оҕолорун,

айы манньык базар тэрилтэрэ
олус үчүгэй, үөрөх манньык-
саны барыһын биһир сиртэн кэ-
лэн атыһыһарга да тоҕосто-
ох. "Школьный базар" өссө да
тэнийэ, кэнни, күһүн айыы
үгүс киһини үмүрү тарда тур-
дун!

"СО" корр.

"Саҥа олох" хаһыакка суруйтарыт

Саҥа олох хардыытын батыһан
Сайдыы суолун тутуһуохха.
Сонун сүүрээт үксүүрүн түстэһэн
Саҥа олох хаһыаты ааһыахха!
Күннээди олохпут тупсарын ситиһэн
Күргүөмүнэн үлэлиэххэ.
Күүстээх үлэ, түбүк кэнниттэн
Күүтүүлээх хаһыаты сэргииэххэ!
Үгүс солун арааһын истиһэн
Киһиттэн киһиэхэ сэлэргииэххэ.
Хаһыат суобуттан санаарбаан турбакка
Почтаба баран сурутуохха!

Сыаната 1 ыйга — 70 солк.
Индексит: 54907

Кэнники сылларга иһэ дойдуга ытык кэһини толоро
аармыйага барааччы аҕааһа. Биричиинэ, үчүгэй усулу-
буһа тэриллэбэтэ уонна ыччаттар өйдөбүлүлэригэр икки сыл
таах хаалыта буолар. Билигин уолаттар да, киһилэр
төрөһүттэрэ да күөх экранынан сырдатылла турар кырдь-
ыктаах дедовщина, баттаһын, кулуу-алэк оҕостуу харты-
натын ыараханньык ылыналлар. Былырмыһыттан сулууспа
болдосо кыччаата, ол курдук 2 сыллаах сулууспа 1,5 сыл
буолла. Эһиил-2008 сылтан 1 сыл буолара былааннаар. Ол
түмүгэр билигин байыаннай сулууспаттан араас биричи-
инэн босхолоһорго анаа ыстатыйалар тахсан, өтөрөчкө
арыйаан, аармыйага баран кэлэн булгуччулаах буолар.

Былырмыһынны сылтан саҕалаан аармыйаны "Професси-
ональной армией" өтөрөр сыллаах Бүтүн Россия үрдүнэн
контрагынан сулууспалаһын кирийдэ. Чурапчы улууһунтан
билигин туругунан уопсайа 5 уолдойду араас мунуктары-
гар сулууспалык сыйдыаллар. Контрагынан сулууспага
ылыыга докумуон ирдэбилэ үрдүк буолан сыйыһылааччы
элбөх. Баҕалаахтар тийэн баран усулуобуйатын сөбүлэ-
бэксэ төһөн кэлэр түбэлтэлэрэ эмиз баар.

БИҢИГИ УОЛАТТАРБЫТ КОНТРАГЫНАН СУЛУУСПАҒА

Бүтүн мин Амурскай уба-
ласка контрагынан биһир сыл
сулууспалаабыт, билигин
төрөөбүт төрүт дойдутун ми-
һингэс салгыһынан сылаан-
ыйа таһынан сынньана сыйды-
ар Чурапчы улууһун Сылан
нэһилиэтин уоланын Иван
Сивцевы кытта кэпсэтиим.

— Иван уопуһускааҥар хаһан
кэллүң? Бэйэң тускунан кэп-
сиги түс эрэ.

— Дойдубар кэлбитим икки
иэлиэлэ буолла. Сыланга кэл-
лэ кэлээт окко сыйдыһыым.
Дьоммун, дойдубун ахтан кэ-
лэн сынньана сыйдыабын. Мин
2000 сыллаахха Мэңэ-
Хангалас улууһун Чыамайы-
кы нэһилиэгэр баран оскуола-
ны бүтэрбитим уонна бу сыл
Дьоккуускайдаагы техническэй
лицейгэ кириэн "Радиомеха-
ник" идэтин баһылаабытым.
2002 сыл күһүнүгэр дойдубар
ытык иэспин толугу аармыйага
ынгырыллыбытым. 2004 сыл
саас улуустаагы военкомат на-
правлениетынан 10 ыйдаах
курса үөрөнө кирибитим. Са-
ха сириттэн иккиэ буолан
үөрэмиппит. Онтон үөрөхпүн
бүтэрэн, эмиз направлениенан
контрагынан сулууспалык
барытым.

— Контрагынан сулууспа
баарын хантан билбискиһий?

— Аармыйа кэһиттэн кэ-
лэн баран военком майор Да-
нилов манньык сулууспа баа-
рын кэпсээбитэ. Ол кэмгэ са-
таан докумуон хомуйсубакка
хаалан, саас иккистээн
ынгырыллан, Чита куоракка
"34-е курсы младших лейте-
нантов" биһир сыл үөрөнөн кэл-
битим. Уонна салгыы үс сыла
контракт түһэрсэн, Амурскай
убалас Екатеринославка куо-
ратыгар үлэли сыйдыабын.

— Үлэлиир байыаннай
чааһын туһунан кэспини
туһуну дуо?

— Мин 26381 №-дрөх байы-
аннай чааска үлэлибим. Чита
куоракка үөрэммит курсум си-
бээс хайысхатыгар буолан,
бэйэм баҕа санаабын биллэрэн
"Полк боевой готовности" бата-
льонугар танковой батальон
сибээс начальнигынан ананан
үлэли сыйдыабын. Бу чааска
уопсайа уонча батальон, ону
таһынан хас да рота баар.

— Иккистээн кэһиттэ аар-
мыйага бараргы дьонугу хай-
дах ылыһылар?

— Оскуола эрдэхтэн дьом-
муттан тэйбит буолан бэйэм
бэйэбин көрүүгэ улааһытым.
Аармыйага сыйдыар кэммэр
суохпар үөрөнөн, улаханньык
утарсыбатахтара.

— Бэйэбит улууспуттан,
Саха сирин атын улуустарыт-
тан сыйдыар уолаттардыын
төһө билсэбит?

— Бу сулууспалыгар уба-
ласпар Саха сириттэн уопсайа
50-ча уол баар. Сүүрүннээн Нам
улууһунтан, Ньурба, Нерюн-
ри, Ленский, Дьоккуускай куо-
раттартан, хоту улуустартан
сыйдыаллар. Чурапчы
улууһунтан үс уол баар. Урут
биһиэхэ "Сахателеком" ААО
тэрилтэтэ кэлэн ыалдыттан,
сэмэй бөлөхтөрүн туттаран ба-
рар ээ. Онтон "земличество"
быриэмэ суоһунан тэриллэбэт.

— Сулууспалыгар сирин
уеулуобуйата хайдарый?

— Кубриковай системанан
тутуллубут түөрт этэстээх
саҥа казармага бу саас кири-
дибит. Иккис казарма бу күһүн
кириэктээх. Дьыһит иһэ евро
буолан сылаас, тренажернай,
сынньанар саалалардаах,
киһи өр сыла үлэлииргэр тэ-
риллэбит анал усулуобуйала-
ах. Дьыэ кэргэннээх контра-
ктниктарга анаммыт икки уоп-
сай дьыэ тутулла сыйдыар.
Контрактник офицердарга
анаммыт саҥа дьыэ эмиз олох-
хо кирийдэ, маньы таһынан осто-
лобуой тутулан кирийдэ, ку-
лууп баар. Өрөбүлгө көтүл күн
бэриллэр. Сынньалан кэмгэр
кафеларга төрөөбүт
күммүтүн, бырааһынньыкты-
ры бэлэтиһит. Байыаннай
чаас иһинэн ыгытылар араас
даһаалларга, күрөхтэһилэргэ
көхтөөхтүк кытабыт. Үрдүк,
үчүгэй көрдөрүүлээх кон-
трактниктар мэтириэттэрэ Бо-
чуот истиһидэттигэр ыйанал-
лар. Оһно саха уолаттара со-
ро-сотору тахсаллар.

— Контрагынан сулууспа-
лыгар кыргыттар бааллар дуо?

— Психолог, доруобуһа ха-
рыстабылыгар үлэлиир үөрөх-
тээх кыргыттар бааллар. Ки-
һилэргэ эмиз биһини курдук
үчүгэй усулуобуйа тэриллэр.

— Контрагынан сулууспа-
лыгар төлөбүрдээх. Бу
туһунан кэспэ эрэ нитэ-
риһиргир дьон элбэхтэрэ
буолуо.

— Ыйта 16 тыһыһычча сол-

куобайы ылабын. Маньы
таһынан эһин материалнай,
биһир кэмнээх комо харчы
көрүлүр. Хамнаһыт карточ-
най система буолан үчүгэй.
Ылбыт хамнаһын дьоммор
ыгытабын, сороһун бэйэм
туһанабын. Билигин харчы
муһунунар туһунан санаабак-
ка сыйдыабын. Бэйэм икки хос-
тоох квартираны куоратманан
олорбун.

— Контрагынан бүтүрүнэ
салгыы туох былааннааххый?

— Билигин биллэбэт. Была-
анньырыбын сөбүлэсбөт
киһиһин. Онтон уопсайынан
байыаннай идэбин салгыы сай-
ыһанар баҕалаахпын, үөрөх-
пүн үрдэттим.

— Контрагынан сулууспа-
лыгар, аармыйаттан туох ура-
тыһаарый?

— Холобура, призывник
байыаннай чааска кэлэри-
нээһэр, контрагынан сулууспа-
лы кэлбит киһи адаптацияны
түргэнник ааһар. Билинтэ-
көрүүтэ олох ураты буолар.
Профессиональной аата проф-
фессиональной аармыйа буол-
лаа дии. Иккиһинэн, хамнаһа
үчүгэй. Үсүһүнэн, үөрөхтээх
буоларын. Дьыэ кэргэннээх бу-
оһулааххына дьыа уопуска, пу-
тевка көрүлүр. Куһаҕана дьон
аймахтарыт, тэлгэһэн, чутас
киһини суоҕа.

— Контрагынан сулууспа-
лыгар барыан бадалаах ыччак-
ка туту этинэ этэй?

— Куттаммакка харса суох
инники дьэки хардылаан
иһиэххэ наада. Ыарахантан
толлубат, бэйэни кылаан туттар
буоларга үчүгэй идэ уонна он-
тон харчылаах да буоларын.
Байыаннай дуоһунастарын
үрдэттэн бадалаах уолаттарга
кыах бэриллэбитин таба
туһанарга ыгытабын. Дьыэ-
бинэр олорон хаалбат туһунан
уонна да атын идэни баһылы-
ырга бадалаах дьон бэйэлэрин
боруобаланан көрүөхтөрүн
сөп.

— Иван, кэспэтин иһин
махтанабын. Чэпчэкигэ суох
эһиниһинэстээх идэһэр тахсы-
ына, сулууспагар ситиһинни
баҕарабын.

Айтаһына АДАМОВА,
Хаартыскага: лейтенант
Иван Сивцев.

КИЊИ уонна СОКУОН

Хаһымат анал таһаарымта

УЛУУСКА БЭРЭЭДЭК ТУРУГА

(2007 сыл 7 ыйын түмүгүнэн)

2007 оны сэтгэлийн түмтүгнээс Чувалцын оройнуудыг ИДЭО дуулуурхай чаахыар барьга 747 (базаргайн - 1062) арав буруу орохуу туулан, сүт тэнэ атын иштэйгэрнестөр регистрайялан-налар. Бу базаргайнгынган 29,6%-нан арьдах. Ал иштэйгэр:

102 жалтубунай буруй көбүтүлүшө;
(бышырын 131 – 29,8% аялдах);

- 160 илгитпизиринг хошуубулан даяаланы көбүтөри аккаастылар түнүнөн уураахтар (сылгырын 114 - 28,7% арбылах) таврыстынар;

- 239 административный дымалапар (быларынан 428 - 38,4% аялалар) төрөткөн.

Холубунай буруйлары ИДЧО со­труд­ни­к­та­ры­нан арыныы көрдөрүүтэ сэт­тэ­би түмүтүнэн 71%-га таңнастэ (былыры­ын – 70,3%). Салынгар ыар уонна улахан ыар көрүннээх буруйдары арыныы – 82,1% быда (былырыын – 76,2%).

[illegible]

Былал киши дорубуйатыгар соруйан орто көрүнүсхө эчэйиши сөгүрүү ичин 7 хотубунай дьыала (былырыны - 14), кишини өлөрүөх буулдуунан куттааһы ичин - 6 хотубунай дьыала (былырыны

– 7) онгохуулна. Билгэрэлтний 7 мэддээр көрдөрүүтгэн дьон бас билигтэн утары бууруй ахсаана бийлэл 41,7% ачиг-тылынна (91-тэн 53-кэ дээрн тустэ), он илгээр уорун 60-тэн 36 бууруйга дээрн (40%), көдөнн халаахын 13 бууруйтан 6 дээрн (53,8%), оросуудыдан илгээр саба түнүү 6-тан 1 дээрн, уорар сылла суох дон автотранспортный сирезистогин көсүлэ суох илдэ барын 9-тан 6-га дээрн (33,3%), күдүгезистогин илгээр 4 холуобунай бууруйтан 1-гэ дээрн (75%) тустэ. Күүс өтүгүн модьуйан туран атын илгээр малын билдээхын билгэнн туругунан суох (билгэрэн – 2). Бул саатын туһанылыта-ах бийлэл 2 холуобунай дьыала көбүтүүлүнэ (билгэрэн – 4). Маны таһыан обществоннай мистизирэ уонна уулуссаларга холуобунай бууруй оңоруу билгэрэлтнэ халкотхох 30% (10 бууруйтан 7-гэ тустэ), оңолоннай саастарын ситэ илгээр өрлөрүтэн холуобунай бууруй оңоруу билгэрэлтнэ таһыма тэгнэстэ – 6.

Бу кэмгэ 102 холобунай буруй оноһуллубутуттан, 23 буруйу дьон арыгы испит туруктаах сылдьан онордулар (былырын – 24), 4 буруй урут сууттана сылдьыбыт дьонунан оноһулунна (былырын – 10).

2007 снл 7 ыиын тмтмүнн Чуратчы оройонутар ИДЮ миннн улалыр Синхстийалыр Бөлх сотрудектарынан уокайа 88 холубунай дыала производстоа ылылынна (былырын – 117), онтон 40 холубунай дыала суут көрүүтүтөр ытылынна (былырын – 41). Буруйданаччылар ахсааннара былырын 64 киши эбит буолларынна, быйыл 47-э түстэ. Буруйданаччылар таһаарбыт материалнай хоромнууларьтан 274700

саяхт сууцматтан 110700 саяхт харчы буруй-
даагзын талонжор сятиинилэиэ (былы-
рын - 322000 саяхт сууцматтан 116000
саяхт хатын талонжор).

ИДЧО доннаме отдельные былы ба-
рыта 23 холубунай дылаа производ-
вожа млылына (былырыны - 51), ол
олиттон 9 дылаа суукка (былырыны - 11)
млылына

Сыл зайы бусдарын курдук, улуус ийигэр оноһуллар холубутай буруйсар улахан агардара барыта Чурапчы салыныатын ийигэр оноһуллаллар. Быһарыны холубутай буруйдар уопсай ахсаанырыттан Чурапчы салыныатыгэр 88,6% буруй оноһуллан туар (153 холубутай буруйттан 105-һэ), баһыл 102 буруйттан Чурапчы салыныатыгэр 70 буруй оноһуллан (68,6%).

Холубунай буруйлар ахсаантара Чыаптара, Одьулунт, Урах-Күүрө, Чакыр, Диринг сэлэиньэлэригэр улааттылар. Ол иһигэр ыар устун улахан ыар буруйлар Диринг, Урах-Күүрө, Мындайбайы, Чакыр, Чурапчы сэлэиньэлэригэр, огу таһынан автопрассага ороһуу-вунулар.

Холдусунай бүрүй олох худлугын нөөцтэй, сэрэтийн баяр сүүрэг, көрүтгэний сохуону кэһөөччилэри административнай элжитэһискэс талдыы буолар. Бастатан туран саа - саби учуокаа туруорууга кэһилэр иһин, собо суохтук харайыла, транспортровкалаһыаһына, анал көгүдэ суох туттууга Чурагчы оройуонутар ИХО сотрудулустара ханна баяр буоларын курдук улахаанболортоһу уураллар. Ол курдук, былырын багыта 41 кэһи булдуллубут буоллаһына, былын 46 сааны бас билээччи административнай элжитэһискэ талдыһына. Былын багыта 372 саа бас билээччигэ бэрэбэркэлэммитэһи, 122 булт саатын араас көрүгэ быстах кээгэ булдуһына (былырын - 374 бас билээччигэ 189 саа булдуһына).

Уулсайын 7 үй устат РФ алмаш-
тративийн союгуун нийнээр барьта 3156
гражданнар эмшлэтинэскэ тархалын-
лар (былгырын багчаларга - 3137).

Чурагчдын оройгоор угар ИДЭО Криминальнэй милици сулдууспагшн экономическай буурйады утары охсууяр сотруднизын баягта 7 экономическай хабалнаах холдубунай дьыала арылтан көбүтүлүнэ. Уругуу сымлаага холоотох-хо, бэйлэ Россия Күнэ Баанын бишгэн үтүтүнэрэн оторуу уонна ону соруйан батара сатааһын, батарыа курдук холдубунай буурй көрүгэ элбэгэ. Ол курдук, РФ Холдубунай кодексэст 186-с ыстапайатын 1 чааһ көрүлүбүт буурй бамакарыткы 6 холдубунай дьыала көбүтүлүнэ 5-нэ арылган 2 кэди оройбунай суугуна.

суултандуудыг РФ Кивин Бааньны билиз-
лэн үтүүгүдэрэн оноругу, бигтэр олохууд-
лугуу сымныа харгыны батарын илнэ,
сокусон буруудыхаа юмнын сымныа харгы
сууматыгтан тутуулуга суох кырата 5 сыл-
тан 8 сыла дотор көгүлүтэр хаачы-
ааһына ирдир. Аныгы кэмнэ, интертей,
цифровой технологиялар элнимээхтик
сайда тураллыһын, бу буруй көрүтэ
эсөн да олохуулар, элдинер чынчылжэх.
Онон сибээстээн, майна общественность
болуутолоох буолара, суу юмны өттүгүтэн
көмө олохуулар ара түгүнүтэр, бу буруйу
улары охсуһарга улахын көмүүс баар бу-
олуона.

[illegible]

Манга дарагын этгэхээ, буруйдар оёгошуулар, түгээмэлээр Чурагны ээлж-энхлэгийн үеийгээр, нэгдүгээстэр ивэн арьд-дарыгтар уушга нэхмэлээсэртэ суул-ишэ бэсгэр мэлтэх туурхуудадгтан, түгээх аадрыгсэртэ тийгэр олус уустук ба-лаһыгсэгалар үсэгүдэлхүшээр. Манган сүлгээн буруйу түргэлшиг арайыгта моһолдор тахсаннар, оперативнай үлэ таһымалар улахан охсуулар оёгошууш сүрэгтшээр.

Улусунд ийнхэг буруй ажлаа на арай-
ньарай, буруйгаар түргэнийг арайлгалла-
рын, дэвсгэрээсээ тэргэж-харага суух
хэсэгт буруйдахтар сэтгэл ийнхэг ту-
ралларын тулгуур нэмэлтэньэ мөлдөн
үлэтигэр ханхыг эвэж коо буолларана,
доммут-сэргэбит нуге-хас олорун харь-
тыгара үлэтиг ороо-модууэтэни,
кууһураи ийнхэг.

Чурагчы оройуонуткалары ИДЮ
Иһитинэрэнигэ уюуи общественной
сүбэсэзэ болуога.

**СОКУОННАЙ СААСТАРЫН СИТЭ ИЛИК ОБОЛОРУ
КЫТТА ҮЛЭЛИИР БӨЛӨХ ТҮБҮГЭ**

(2007 с. 7 ыйын түмүгүнөн)

Чурагчы оройуонугар Ис дьыала отделын сокуоннай саастарын ситэ илик оролору кытта үлэлиир бөлөххө 3 инспектор үлэлиир. Чурагчы оройуонун иһигэр 28 орто оскуола, Чурагчытаагы Государственной физкультурына спорт институту, Одуулууннары 14 №-дээх профессиональной лицей, Чурагчытаагы технической колледж үлэлииллэр. Оройуон урдуктан быһаҥы турутуна 6700 сокуоннай саастарын ситэ илик оролор бааллар. Быһаҥы Чурагчы оройуонугар Ис дьыала отделын сокуоннай саастарын ситэ илик оролору кытта үлэлиир бөлөххө 12 сокуоннай саастарын ситэ илик оро профпедagogической уучукаса турар. 1 №-дээх Чурагчы орто оскуолатыттан – 44 үөрэнкөөт, 2 №-дээх Чурагчы орто оскуолатыттан – 6, Чурагчы спорттывнай оскуолатыттан – 2, Чурагчытаагы гимназияттан – 1. Одуулууннары орто оскуолатыттан – 2, Азиятаагы орто оскуолатыттан – 2, Диринг орто оскуолатыттан – 3, Хаддар орто оскуолатыттан – 7, Мугудай орто оскуолатыттан – 1, Сылгы орто оскуолатыттан – 1, маны таһынан сокуоннай саастарын ситэ илик, ханна да үлэбэбэт, үөрэмэт 3 оро учукана тураллар.

Профилактической учуука ылын туһунан ситиһиигэ
тэпсэтэжэ, сокуоннай сазастарын ситэ илгэ орлор уу-
луссара, общественнай муктааларга элбиг туруктаах
сыһыан иэстэ тэсүлүктэн тутулушахтарына, уоруу, кыр-
баанын онордохторун тутуу учуока ыһааһылар, ол
туһунан үөркөхтэ оскуолатын иһигинаарылар барар. Про-
филактической учуока ор 6 ый устата кэлэн көрүтэ
ыһааһар, бу кэм иһигэр ор өтүтүтэн бэрээдэгэ кэллэ, бу-
руйу оноруу таһыбаттарына, оскуолтан үчүгэй өрүттэ-
эс ходаһыттан, характеристика көрдөрүтэ ор учултан
таһар кыахтанар. Буруйу кэлэр түгөнүгүгэр учуока
туруу өссө 6 ыйга уһаан биспэр.

Бу даял 7 бай хүмүүстүн союунай саастарын ситэ иш: орлорунан 6 холубунай буруй онохулунна, 2006 сылалхаа бу көрөк көмгэ эмгэ 6 холубунай буруй онохулубута. Бу 6 буруйтан ишэти кинибит бөлөүтүн, иштэти - бэйрдеириэти онохулугулар. Бастаах холубунай буруу оторуу 2007 сыл олунуу 26 күнүтэр Чурапчы 1 №-дэх орто оскулатын үрөнзөччиринэн онохулубута. Ус ирэ эрдэти киксэн ВАЗ-2121-3 мааралаах массынаны Чурапчы сэлээнэти Ойуунакка куулусса 24 №-дэх дая таратын иштэти уоран ишэти оторуу. Ишэти холубунай буруу оторуу 2007 сыл олунуу 22 күнүтэр Чурапчы 2 №-дэх орто оскулатын үрөнзөччирэ Чурапчы сэлээнэти "Березка" детид иштэти көмгүтэ суох кинибитэр 2400 сикэ сыналалха "С" музыкальнай кини колонсаларын уоран ишэти тах-дыттары бийлибэти 2007 сыл муус устар 3 күнүтэр Чурапчы 1 №-дэх орто оскулатын үрөнзөччитэ бийэти

оскуолатын кылааһын иһигээн биһигэ үөрэнэр ортуттан 2200 солк сыналалаах "Нокия" соговай телефону уоран ылан эмиз холубунай дыала тэриллэбит. Төрдүс холубунай буруйу оҕоруу 2007 сыл кулун тутар 9 күнүгэр ханна да үлээбэст, үөрэмэст Мындайгайыттан төрттэтэ-эх оскуолай сааһын ситэ илэк оро Чурапчы оройуонуу-нааҕы үөрэх управлениетын гараһын ааһын боробуойун сыйып, оскуолайга суохтук иккэрэ, массыына иһигтэ 3900 солк сыналалаах "LG" автомагнитоланы уоран ылбыта. Бэһис буруй 2007 муус устар 30 күнүгэр Чурапчы-нааҕы Государственный физкультура уонна спорт инсти-тутун устудуона 400 солк сыналалаах хары чаһытын уорбутугар холубунай дыала тэриллэбит. Алтыс холубунай буруйу оҕоруу 2007 сыл муус устар 20 күнүгэр Чурапчы 1 №-дээх орто оскуолатын үөрэнкэчигэ Чу-рапчы сэлэниһигэ Петровская уулусса 4 №-дээх дьы-таһыгар турбут "УАЗ-315114" массыынаттан "LG" авто-магнитала, отвертка наборун, блокнот уоран ылбытын түмүгэр холубунай дыала небуут дьүбүтэ.

Бу буриудары онорбут 9 саргын 6 оро профилактичес-
ский учуска турар кэмнэригэр холубунай бурийу
онордулар.

Байгаль урууныг хамарж хэлхээтэй холбоотой бүр-
дүйдэры 14 саастарын туола илик оролор огоруулар
үгүс. Ол курдук, холбоотой элпизтэнээс гардылар 14
саастарын туола илик 8 ороно холбоотой буруй
онохуллан, саастара элпизтэнээс холбоотой дьа-
аланы мөбүтэри аквастиыр туһунан 5 уургаа тагыста.
Бу оролор ииники өтүтэр бэрээдэжэриг туругун
туһунан болпууос билэгин сыйгытык тулар. Мангыс
ооолору хонтуруоллуур, сэрэтэр сыйлан 14 сааһын ситэ
илик биэр өр хас да холбоотой буруй огорбутун иһин
2007 сыл от айын 25 күнүгэр Чугалчы оройуонун федер-
альной суугун уурзаар олодурган биэр айта Дьексуу-
кай куоракка баар олсунвай саастара ситэ илик быраа-
бы көбөтөчүлөр сабыаллах Кинигэригэр ыгытылыһа
Манган ыла мангыс практиканы үлэи кууексэ кылэри-
элитт.

Административный уставуһунан эттижи, 7-ый участка

143 административнай боротокунд оноһулуппана, бу иһиг-
тэм 52 административнай боротокунд сокуонай сааста-
рын ситэ иһик өрлөр общественнай сирдэргэ, уулуссага
арыгы иһикт туруктаах сылдыһыттары тымгэр толо-
рулууппана. Төрөһүт ээһиниһин ситэ толорботторун
иһин 71 төрөһүт административнай жипетинэскэ соку-
онай сааһын ситэ иһик өрлөр арыгы иһардыһыттар тар-
дыһыппа. Ис дыала отделытар 7 ый иһинэн барыта 111
ипирик туруктаах, ону таһынан буруй өнөрүт өрлөр
тутууһун азыһыла сылдыһыттарга аардыһыппа.

2005 снл бтгн бн бжнүтэр Чуралчн улуунун Депу-
таттарн Муилчарн 24 сессилтат 174 №-дээх "Об ут-
верждении Правил поведения несовершеннолетних де-
тей в Чуралчинском районе РС(Я)" днж быларын
ышыллан биллгт да күүнүтэр снлчларн шнлгнвэрн-
хнхннн наад. Бу быларынга Чуралчн оройуонун
ннлгнр сокуоннай саастарн снглмнл ордлор тутта-хап-
та снлгнлаларн тулунан снглнлн суруллубта. Ол
курдук, сокуоннай саастарн снглннлн ордлор сайннны
ннлгнлн 10 настан лнннэ уулуссара снлгнлалла
ннлгнлнл ордлор. Ордлорн снлгнлнлн ордлорн

Сайбагын биризмээр уургуулар тахсаллар, бу уургуу курдук яарахан буруй үзэс түүүнгү биризмээр өнгөбуллар. Ошон, төрөлүштүгү оролоргутун кизиксегин биризмээр бийиштыгыт чаастарыгтан хошут туох да сылаа-соруу суух, бейиз уулуссага тахсалларын боборгутугар осот толугсыгарыбыт. Түүнгү кизиксегилер бейизлэрэ буруй соторуохтарын сеп (уорууну, арын кичири, дыогу кыраааһына) элээр бейизлэрэ араас быһыулааннарга кичирегизиксегин сеп. Ойр хайдах кичи буола улаатара – бастаан туран төрөлүт илгитиэткэн түгүлүктэрин умуар саамаат.

Чурагчы оройуонугар ИДьО ГДН инспектора,
милиции действия

А. КОРКИНА,

Саха сирэ Россияга холбоспута 375 сылыгар

ЧЯКЫРДАР ОЛОНХОНУ ТУРУОРБУТТАРА

1957

сыллаахха Саха сирэ Россияга холбоспута 325 сылыгар (оччотоогу идеология

көрдөбүтүнэн) Саха сирин ыччаттарын бастаы республикатаагы фестивала сайын Дьоккуускай куоракка ытыллыбыта. Онон 1956-1957 сс. кыһыныгар оройуоннарга нэһиликтэринэн уусуран самодеятельностар коллективтарын көрүү конкурса ытыллыбыта.

Ити көрүүтэ чакырдар Суорун Омоллоон "Ньургун Боотур" музыкальной драматын ситиһиниэхтэс туруорбуттара. Кулуун сэмэйдэсэйдэһинэн учуутал идэлээх, сэрэн кыттылааҕа Ш.Капитонов үлэлээбитэ. Драманы нэһилиэк биллэр-көстөр активиа С.Н.Анисимов режиссердаан туруорбута.

Драмаҕа Түөнэ Мофал ороньору Агафий Адамов, Күн Күбэй эмээхсини Елена Матвеева, Гуйаарыма Куону Агафий көргөнэ, Эрилик Эристини илпипт кыһа Тамара Яковлева, Урун Уоланы Петр Романов, Ньургун Боотуру Константин Еремеев, Алан Эскал Хотун Аал-Луук Масиччэтин Василий Филиппов, Уот Ухутаакыны Петр Михайлов, Айыы Умсуур удааны Анастасия Лебедева, Кыыс Кыскайдааны Николай Макаров, Сорук Боолур уолу Николай Афанасьев ситиһиниэхтэс толорбуттара. А.И.Адамов, К.Е.Еремеев, П.А.Михайлов, В.Н.Филиппов сэрэн кыттылаахтара, оччолорго эдэрси дьон.

80 саастаах тыыл ветерана, билигин да уус-уран самодеятельностка астыгы-бынайдык кыттар драмартымыс, ырыаһыт Николай Константинович: "Сүрүн оруолу толорооччулар репетициябытын 1958 сыл Ысхон бырааһын-ныатын кэнниттэн тутта саралаабыһыт. Драмаҕа туттуллар режиссиртар: Сорук Боолур улаһатын, сценаҕа өгөс тына түһөр бухатыыр атын моойдоох баһын, бухатыыр үөһөнөн атынан көтөр, кытылык сапсына-сапсына көтөр, араастаан эриллэннээн хамсыыр уот садаҕа мөрий макеттарын ураты дьөрүрдээх, мындыр (Г.Н. Адамов-Халла күтүөтэ) Петр Романов сүрүннээн онорбута. Бухатыырдар

куйахтарын, сэтэрин-сэбиргэлэрин Агафий Иннокентьевич уһанан онорбута. Билигин кыттааччылар кинолорго көмөлөһөн бары кэриэтэ кыттыһыны ылыһыһыт. Таналы-сабы таттытэ оскуола учуутала, кулууну тут сэмэйдэсэйдэһинэн У.Ф.Сидорова бөһүөлэһинистэниһэн дьахталларын түмэн сөрүмүр үлэни ылыһыта. Саас кулун тутар саҕатыгар Чурапчыга быһа тийиһэн сокултура дьэтигэр ооньуубутун көрдөрбүтүт, саала иһэ дык курдук дьонунан туолбут этэ. Ооньуубут сараланыарыттан бүтүөр дьэри саала иһэ ытыс таһыһытынан ньириһэ олоҕубута, сөрүгөхтө аатырбыһыт. "Иккиһин көрдөрүт", - дьиллэрин ылыһымакка Хатылыга, Сыланга, Холторго, Хадаарга көрдөрөн төннүбүтүт, - дьэн билигин улахан астыһынан ахтар. Чурапчыга көрдөрөхтүт нөгүө күнүгэр сокултура дьэтигэр мунуһан барыбытын уопсай хаартыскага түһөрбүтүтара.

Мин ити сыл Диринг орто оскуолатыгар ахсыс кылааска үөрөхсөн иһэн хараҕым ыалдьан, үөрэхпиттэн тохтоон, дойдубар Эбөгү кыстаабытым. Петр Романов көргөнүнэн Таналыны, мин Моты Егоровалыны киһэ аһылык кэнниттэн сыарҕалаах атынан Эбөгүтэн биһир көстөөх Толоонно репетицияҕа кэлэбит. "Репетиция киһэ үлэ чааһын кэнниттэн буолара, ону ким да ыарыраппакка, көтүһүккэ мусталлара, өссө ооньуута кыттыбат дьон, холобура мин, саһайар дьон эмээ кэлэн, түүн үөһэ буолуор дьэри көх-нэм, сүбө-ама буоларбыт", - дьэн суруйар оччолорго "Правда" колхоз председателиһэн үлэлээбит Р.А.Филиппов бэйтин "Дьаҕа баһыттан саралаан", дьэн кэннэтигэр. Кырдык, репетициябытыгар Роман Афанасьевичтан ураты үтүс киһи сылдьара, ол курдук, Р.П.Данилов, М.К.Кириллин, бал биһирдэ Хатылыга үлэлиир П.Е.Адамов аһаан-миһэн кэлэн, сүбө-ама биһэрэн барбыта. Коһос салалтата

улаханньык кыһамыта, биһир сүрүн оруолу толорооччу Коля Макаровы Толоонтон балтараа көстөөх Минныһа ферматыгар уу баһааччынан кыстаан олордоһуна, чулаһатан Толоонтон балтараа биһэрстэлээх Саһыһа ферматыгар көһөрөн киллэрбүтүтара. Ити фермаҕа көргөнүн Агафий, Тамара Адамовтар эмээ кыстаан олороллору. Ол туһунан Агафий Иннокентьевич: "Киһэ аһылык кэнниттэн кыра сөрүлүрү оҕуру оҕуру көрүүлөрүгэр хаалларан күн айы сатыы Толоонно киирэрбит. Иккиһин суолу быһа тылбытын хатылаан, иһрибит дьон курдук баллыгырыны иһөр буоларбыт", - дьэн күлүкүлэ кэпсир буолара.

Драмаҕа, маасабай сценаҕа Чакыр эдэр ыччаттара бары кыттыһыны ылыһыһыт. Оройуон кэнниттэн киирэрбитигэр, аара гастроллаан кэлэрбитигэр грузовой маһыһа кузовыгар олорон айаһаабыһыт. Суруйааччы Михаил Довгудуурап улаханньык билиһрөн, Хатылыга батыһан таһсан иһистээн көрбүт этэ.

Ол үтүө кэмнэртэн билиһр 50 сыл

көмнөх хаара уулан аһа оҕуста. 1957 сыллаахха ооньуон баран нөгүө күн Чурапчы сокултуратын дьэтигэр түспүт хаартыскабытын көрө олоробуз. Билигин Н.К.Афанасьев, мин Чакырга, М.В.Егорова-Михайлова Дьоккуускайга, Е.Г.Вилсорова-Никонова, П.Н.Тетов Хадаарга олоробут. Онтон атыттарбыт, хөһөйүөх иһин, билигин орлобутугар билигин суохтар, ол иһигэр биһи калүөкөттөн үлэһэннэхтэрибит олус эрдэ бараахтаабытытара.

Николай Филиппов.

Хаартыскаҕа: аһастан ута 1-кы эрээт: бастаы Т.С. Яковлева, үтүс П.А. Михайлов, төрдүс П.И. Капитонов, бөһүс С.Н. Анисимов, алтыс В.Н. Филиппов, ахсыс Е.Н. Матвеева; 2-с эрээт: ахсыс А.И. Адамов; 3-с эрээт: бастаы Н.С. Макаров, ахсыс Петр Романов, сэттис Н.К. Афанасьев, тохсус А.К. Лебедева - Ахсыска.

Хоту көһөрүллүү 65 сылыгар

ДЬОН БАРЫ ҮӨРЭТТИН, БИЛЛИН

Чурапчылары күүс өтүнэн хоту көһөрүү, сыһа дьаһалтан тахсыбыт алдьархай буолар дии саныбын. Ол курдук, көспүт дьон-сэргэ кыстыыр сирдэригэр хаар түһүүтэ, тоҕон-хатан, өлөн-сүтэн, ыараханньык эрдээхтик айаһаан тийиһилэрэ уонна тийиһир сирдэригэр, оччотоогу сибээс мөлтөһөр биллэрин хойутан тийиһитэ, олус ыһым буолан айаһа тэрээһин да кыһамыһа, хара манһайгыттан харах уулаах аргы-стамыта.

Сэрин уотугар бары эдэр, кыанар эр дьон манһарылан барбыт буолан, бу алдьархай ор-дьях-кыһаҕа дьон үрдүлэринэн аһаһаабыта. Бу туһунан билигин саһыһан эрэр дьон, ахты-ылартан, ол кэмтэ олорбут өтөхтөрүттэн, үкүбүт аҕа саастаах, кырдыҕас, аһыах аһаһааһа дьахтартан истэн биллэбит.

Мин бэйэм сэрин тулаһаҕа буолан, бу кэм дьон олоһор-дьаһаҕар улахан охсуулааһын биллэбин. Сө-олоһор-дьаһаҕар улахан охсуулааһын биллэбин. Сө-олоһор-дьаһаҕар улахан охсуулааһын биллэбин. Сө-олоһор-дьаһаҕар улахан охсуулааһын биллэбин.

Ньир-бааччы олорор биһир дьэ көргөнтөн биһир күүн, икки таайбын, төрөһүт аһыһын сэринтэ ылыһыт. Дьэ дьэ аһыс кырдыҕас эһэлээх эбэм, барбыт тара. Дьэ дьэ аһыс кырдыҕас эһэлээх эбэм, барбыт тара. Дьэ дьэ аһыс кырдыҕас эһэлээх эбэм, барбыт тара. Дьэ дьэ аһыс кырдыҕас эһэлээх эбэм, барбыт тара.

Чурапчы көһөрүллүүтүн алдьархайа - эмээ дьон олорон аһыһыт олоһун историята. Тыһаһаһа ор-дьях олорон аһыһыт олоһун историята. Тыһаһаһа ор-дьях олорон аһыһыт олоһун историята. Тыһаһаһа ор-дьях олорон аһыһыт олоһун историята.

кэпсээн, ахтыы онорон, үйэтигэн, өссө музей тэрий-эн хайҕаллаах, улахан махталлаах үлэни толорбута-тарга махтанан туран, инникитин кэлэр калүөнэ, бу чакчыны билэрин курдук, оскуолаларга, орну иһ-тэр тэрийтэлэргэ сырдатар, өйдөтөр үлэ барыан на-ада. Мин көрдөхтүм, билигин ыччат дьон, олох үчүтэйэ, чэпчэкитэ уонна ыарахана дьэни өйдөбөтүт. Онон эбии бэйэ дойдугун, бэйэ норуотун олоһун үөрэтэн, сирин-уотун ситиһин билиһи-нэрин кэнниттэн кэмтэ иһтэр-үөрэтэр тэрийтэлэри-нэн ситэ ылыһыһыт. Дьэ ол кэмтэ, Сахатын сирин, норуотун, улуунун, төрөбүт аһаһын патриота бу-олуохтаах кыһини хантан булуохтутуй? Ону хамса-тар күүс - бу аһыһы музейыт матырыһааллара буол-лаллар. Биһирэм баран иһэрин учуоттаан, күүһү-күдэһи түмэн, өйү-санааны холбоон үлэни ыһтар кыһыһылаах буолуора.

Сэрин саһаа олох усулуобуйата мөлтөһүн бары биллэбит. Сут-кураан Бүлүү тардыһытын үкүсүн, алта оройуон сирин-уотун хаһан 1947 сыллааһы улахан уот туруутуттан утум-ситим ыарахаттар үкүсүн, олох эмээкэ көнүгүтэ буолбута. Онон тэһтээн, мин төрөбүт сирим кыраһый холкуһа, анардас ор-дьяхтар күүһүнэн хаалан ыһарга уураахтанан, үрүө-тараа барбыттар. Мин иһбизинэн биһир ыһа-һытын иһтэри дьону кытта (ити "Харах уулаах ах-тыһылар" дьэн күүһүгэр ахтыһылар) Ньыһа дьон аһа-һа кыстаабыһыт. Манһай тийиһин, алталаах сыл-дьан, өтөх саҕатыгар күүһү тоһорутун курдук маһыһан бөрт элбэх кыра киирестэр туралларын көрөн, дьоммуттан ыһыталаһыһыт: "Көһүүтэ кэлбит Чурапчы дьонно албүттэрин көмүттүтэ", - дьэн кэпсэбиттэ. Үкүс кыра орлор унуохтара дьэбиттэ.

Дьэ, ити кэмтээн 20-чэ сыл буолан баран, үөрөһүтүтэрэн Лүксүгүн бөһүөлүгэр учууталыны сылдьан, күһүн күн биһэрэһтээн чуһас аһыах киһи унуоһун таһыгар суруктаах хантаһыны булбутум. Онон Чурапчы оройуонун Куйбышев аатынан хол-куос чилиһтэ дьэн аһа-суола суруллубут этэ. Ол кэмтэ "Биллэм буол" хаһыакка пионердарга анаан биллэрин тахсыһыта. "Көһүүтэ сыһыһыт дьон аһ-тын-суолун ыһан ыһатан көмөлөһүн" дьэн. Ол иһин оҕуруулар толорторун ыһыһыт. Онон хата саһыһары сайын, иһэн эдэр дьон кэлэн унуоһун маһыһан эргийэн, күүһүлээн барбыттар. Калын кэл-лэн сымэһинэн эргийэх буолбуттара. Ол 40-тан таһса сыллаарыта этэ, онон аһтарын унубуһуһун, билиһн туран аһахтара дьон буолуохтаахтар.

Дьэ, ити кэмтэн ыла Чурапчыттан көһүүтэ кэл-бит уонна Кэбээһи хаалан олохсуйбут. Тыһаһа олорбут Семен Иванович Лавров дьэн киһини көрсөн, киһи бу боптуруоһунан дьарыһтанарын бил-лэмэһин, олохтон барыар дьэри төһө кыһарбыһын көмөлөһүтүт. Ону киһи түмэн онорон Чурапчыга ыһыһыт буолуохтаах. Семен Иванович оҕуруу Ты-һаһа ор-уруу тэрийиһ ыһа буолан олороллор.

Билигин даһыһа бу боптуруоска ситэриһилиһ-тэх, билиһнэтэх үтүс буоллаҕа дии саныбын. Көһөрүллүүнү үөрөһүт уонна туруорсубут үлүс көһүлүүр баһуун чилиһнэрэ уонна музейы тэрий-бит, улахан алдьархайы норуот билиһитигэр таһаа-ран, үтүс үлэни ыһыһыттарга улахан махтал. Бу дьыһа саһаһан иһэрин туһугар айыһыһылаах үлэ-ни баһарабын.

Дмитрий Иванович НИКОЛАЕВ.

Кэбээһин.

